

CONTES DE LA SEGARRA

Llamps i trons

Diu que m'havien criat fora del poble. La mare m'hi envià quan tenia pocs mesos, cansada de sentir-me marranejar a totes hores. La tia comadroneja ja li deia:

- Cinta, no tens llet! Que no tens llet, Cinta!

El pare s'enfadava... fins allà on podia enfadar-se. La mare era pubilla.

- Però dona...!

- Què!! Ja t'has encomanat les manies?

- No, dona, però és que el nen plora molt, i...

- Que plori! Deuen ésser les dents, o el mal de ventre! Té, aguanta'l un xic, que remenaré les cols. Va, tu també! Un xic més de compte! Que et penses que són els garrins?

La mare duia les calces. Jo, com que ho vaig veure des de petit, ho trobava el més natural del món. El pare lligava el llibant del pou a l'ansa del meu bressol, i tot dormint, bressa que bressa. Fins al migdia, mentre feia petar la becaina vora del foc, bellugava el braç com si encara tibés la corda per bellugar el bres.

El bres cruixia a cada moment, i això em despertava. La mare omplí la màrrega de palla de moresc, i amb tot i que el pare la va avisar, volgué passar la seva.

- Hi perderàs, ten compte qui t'ho diu, hi perderàs! Ja veuràs com no dormiràs ni tu ni ell.

Qui no va dormir va ésser el pare.

- Què saps tu, home, què saps tu de criar canalla! Això no és feina d'home. Deixa-me'l per mi.

El pare callava. Calia repetir que a casa seva eren set germans, tots més petits que ell, i que sa mare li havia ensenyat a canviar les calces a tots? En canvi ella havia estat sola, però això les dones no ho volen entendre. Qui les fa creure amb raons?

Tres setmanes després del meu naixement, que la família celebrà com a cosa ben acabada, la mare buidà la màrrega i l'omplí de boll. El pare ni «piu». I jo més que «piu». Plora que plora, marraneja que marraneja. La mare al seu llit no m'hi vol. El pare tremola.

- Mira «Llebret», (el pare era de cal «Llebret» i la mare l'anomenava així quan estava empipada) puja de la caseta el llibant vell del pou. Ja t'arreglaré, jo!, -digué, donat-me al mes i mig la primera plantofada.

El qui es va arreglar fou el pare. D'ací en derivà l'invent de la corda, i ja per nits i nits el pobre calçasses tingué una distracció perpètua.

- No calla, Cinta; aquest xicot no calla!

- Ja l'encastaria a la paret!, -deia ella, enfurismada.

- Ta tia té raó! No tens llet, Cinta, no tens llet!

L'home em mirava amb tendresa i llàstima.

La Cinta s'hi pensà.

- Què faríeu, tia?

- Portar-lo a dida.

M'enviaren a aquell poble primitiu en el qual ni els segles ni els anys havien variat una sola pedra. Sis quilòmetres de riu, sis de camí ral, i sis de bosc. Això al davant. Al darrera un altiplà immens, al damunt del qual hi havia enclavada la hisenda més bella de deu hores al voltant.

Quan la dida em rebé, era jo un noi ros i tendre com un colomet nounat. Tres anys més tard, la mare em prengué a casa convertit en un manyoc de nervis i ossos embolcallats amb la pell més bruna del món cristià.

- Dida, voleu dir que és el mateix?

- Sembla!

- Bé, jo no ho juraria.

- Doncs jo sí! Encara que és negret, és maco! Com son pare.

Amb això es coneix prou bé.

La mare en tres anys s'havia tornat encara més pubilla. Feia un pitreral que Déu n'hi dó, i, segons les llengües que tot ho saben, diu que per aquells dies havia ja encarregat el germanet segon.

Aviat es va veure.

El cabaler era un xicotàs. Al plorar, ho feia amb la gorja ben escurada, a tot pulmó, no amb la cançoneria enfadosa amb què ho feia jo.

Jo creixia prim i esmirriat, més negre que un bastard. Encara em recordo de les enrabiades que prenia quan els altres galifardeus em cridaven «Llebreta». Ara, de gran, comparo les meves enrabiades amb les que devia sofrir el pare al costat

de la imponent pubilla. Però tots dos ens hi vàrem acostumar; ambdós teníem aquell geni que es manifesta sense violència, i que la gent comprèn amb la resignació.

A casa ens ho passàvem bé; el pare criava garrins i els venia, a vegades petits, a vegades grossos. Els grinyols que feien el dilluns de mercat em despertaven dintre la cambra fosca, i aquest viu record és el que acompanya més netament tots els altres records de la meva infantesa.

La mare en sabia de dur la casa; anàvem tips i nets. Gairebé cada dos anys jo veia amb sorpresa com del bressol en sortia l'últim menut i n'hi entrava un altre més petit encara. La tia comadrona m'apartava d'una empenta i a vegades ens arreplegava a tots i ens feia marxar a casa seva. Llavors ningú ens rentava la cara ni ens botonava els pantalons; el més petit ni en duia. Escrostonàvem el pa del calaix, i no tastàvem res fins que compareixia la tia. Amb un no res amania una bona olla de sopes, hi tirava una cabeça d'allis tota sencera, i, ja ben tips, ens adormíem a l'escó.

L'endemà ens aviava.

- Ves, ara, feu mal de cap a ta mare!

Ja se sabia: un altre menut al bressol. Jo ho trobava, com sempre, tot molt natural. El pare també devia trobar-li, car el llibant del pou ja s'havia gastat i ja se n'havia comprat un altre. Tant s'hi va avesar, que al cafè, a l'església, sol o en companyia, ell sempre bressava.

Sovint la mare remugava. La criatura mamava i feia el petarrell; el pare, sentint-la rondinar, s'arraulia encara més i cuitava esquitllar-se. Un dia, a l'escapolir-se cap a baix, se li quadrà al davant, més ferma que una paret de ciment armat:

- Potser et penses que em vaig casar amb un cavall de la remunta! Potser em prens per la verrea, que com més h'hi ha, més negoci!

- Sembla mentida! Mira que...

- No em repliquis, mira, no em repliquis!...

El pare, tímidament, barbotejà una excusa i prenent-me d'un braçat davallàrem l'escala.

- Noi, hereuet –em deia–, no et casis amb cap pubilla! Hereuet, pensa-t'hi.

Igual que al pare, la mare em feia por. Tenia la veu forta i aspra, i la mà sempre a punt de ventar clatellots.

Els diumenges a la tarda acudien les veïnes a la nostra entrada; el que més em plaïa era estar-me en un racó contemplant-les. La «Candalla» treia les cartes, i la seva gruixuda còrpora es ben repapava fins que sentia cruixir els barrons de la cadira.

- Qui talla!

Al defora, la marinada empenyia devers la vila núvols de polseguera i fenàs sec. Arribaven alenades calentes i bafarades de llet pudenta. Les dones, a l'entrada, es ventaven les mosques amb el davantal i de tant en tant es sentia, en un instant de quietud, com espetegava alguna lligacama; les dones es davallaven les mitges, es desfeien els cordons de la cotilla i es posaven les espadenyes a retaló.

- Les quaranta! Ep, tu, «Pepa-maca», no pispis el que no és teu! He cantat jo, aquesta! Venga! Són meves!

Les que cridaven més eren la «Cluca» i la «Sisquella». Aquestes, a més de cridar, acabaven per barallar-se. Sempre marxava enfadada una de les dues, però el diumenge vinent ja no se'n recordaven. La que es quedava deia mal de l'altra, i les altres, tot fent anar els dits, hi afegien comentaris amb gust de pebre.

- I gasta uns fums! I com fa presumir la mossà! I mira que, pobreta, si no me li deixen un bon dot, no se quin plan farà, perquè em sembla que ho té molt cru per arribar al «Sí, pare»!

- Fums, dius? S'hauria de recordar de com va néixer!

- Com va néixer? –deia la mare, que era més jove.

- No ho saps, eh? Doncs t'ho diré, que no és cap secret, i tothom pot dir si és mentida. La mare d'aquesta era una tova; s'estaven a cal Garriga i durant la setmana només veien que gats mesquers. El seu home, un altre totxo. Un dia ella que baixa a fira i va al reng a comprar tomàquets.

- «Què hi dus, Garriga, en aquesta cistella?»

- Oh, ja veuràs! Pel camí m'ha vingut un rampell i he tingut la criatura! Hi pensat, embolica-la, que no «s'arrefredi». Me n'aniré de seguida, però hi pensat, té, ara que ets ací, val més que hi acabis d'arribar.

Doncs, així va néixer la tia, dins d'una cistella de conills. I sa mare tan fresca! Potser la va criar al corral!

Totes les dones esclafiren a riure. Encara em sembla veure la «Candalla» aguantant-se el ventre amb les dues mans mentre se li sondrollava com un bot de vi dessota el davantal de tres talles.

Encara veig la «Tita-mica» burxant-se el monyo amb una agulla de mitjó i després del monyo burxar-se la boca desdentegada.

Entre totes feien un bon cor. Hi havia moments en què no entenies ni una paraula, però això era quan parlaven totes cridant; en certs moments de la tarda es deien coses en veu mig baixa, i com que en parlava només una, les meves orelles,

més esmolades que les dels esquirols, captaven paraules estranyes que em deixaven bocabadat per llarga estona. Llavors la mare em veia:

- Xicot, venga, cap dalt!

Déu nos en guard que m'hagués resistit ni gota! Com un llampec hauria sortit l'espardenya del peu i m'hauria caigut brunzent damunt de les espatlles.

Cap dalt!

- Aquest és igual que son pare! No els sents mai, però són a tot arreu! Fia-te'n d'aquests gates maules! Mira, ja en tinc cinc! –sentia que la mare deia, entre el cor de rialles i crits de les veïnes.

Al pare no se li veia ni l'ombra. Prou se'n guardava, pobre home!

Als quatre galifardeus els havien muntat un llit a l'antic pastador. Un cop a la setmana la mare els el desfeia i el tornava a fer; dos dormien al cap i dos als peus, i així tots hi cabien. A la primeria no em deixaven dormir del xivarri que movien, però tot d'una van callar. Aviat va descobrir-se; dos dormien al llit i dos dintre la pastera; l'omplien de sacs, i apa! qui més bé! La mare va riure de la pensada.

La comarca segarrina és un eixam de minúsculs poblets en els indrets més variats de boscos i terraplens. En aquells anys, els pagesos esdevenien, tant estiu com hivern, esclaus de la feina. Carreteres n'hi havia poques; a tot el llarg dels camins, ratllats d'amples i profundes roderes, els carros, bosses penjant, traquetejaven d'una manera que sempre semblava que s'havien de tombar.

Quan plovia, les roderes es feien tan traïdores que les masies veïnes havien de córrer a ajudar el carreter a desencallar-los. A l'estiu, en canvi, la pols era tan espessa, que al pas dels animals se n'aixecaven nuvolades espesses com la cendra dels fogons.

El pagès ja era llevat tot just apuntant el dia. Al desfermar els rucs (fins més tard no vingueren les tordes i les franceses), s'entaulaven en els carrers uns concerts de brams que, en ajuntar-se amb els lladrucs dels gossos i els grinyols dels garrins, feien pensar en la bogeria. Les dones, ensenyant el «refajo» i les mitges de punt anglès, asseguraven la sàrria damunt del llom de la bèstia i seguien l'home al defora. A l'hora tòrrida del migdia els nusos dels mocadors regalimaven suor, l'home traquejava els pàmpols de la figuera, mentre la dalla i la falç s'escalfaven al sol. Les formigues feien corrua cap a les garberes, i els pardals, amb una boja xerradissa, donaven tombs i més tombs per damunt del tros esperant l'hora de la vesprada en què l'home se n'anés a casa. L'endemà rebia una enrabiada, perquè en poques hores la bandada de pardals feia bona neteja.

Mentre l'home feia la becaina amb les espatlles estintolades al tronc, la dona esbandia la caparra ruixant-se la cara amb el broc del càntir; prenia el caveguet i

«Carreteres n'hi havia poques; a tot el llarg dels camins, ratllats d'amples i profundes roderes, els carros, bosses penjant, traquetejaven d'una manera que sempre semblava que s'havien de tombar...»

Aplec de Sant Magí de la Brufaganya.

Foto Rozada.

Arxiu de l'ACBS. Fons Joan Balcells.

s'allunyava cap al torrent a fer una faldada d'herba. A vegades no hi era sola; la veïna del costat, o del davant, havia tingut la mateixa pensada, i que si les gallines, que si els conills, que si la canalla, no paraven de garrlar fins que un xiulet estrident ratllava l'aire.

- Sóc boja! M'estic ací i això que m'ha dit que avui volia enllestir aquesta feixa. No m'acabaré el tacó!

Les hores passen cançoneres deixant caure damunt les esquenes aplanades el pes del treball. L'home dalla, la dona va d'una garba a l'altra, esquena plana, lligant i amuntegant mentre té el pensament en mil coses. Del braç esquerre penja el manyoc de vencills. Poc a poc el sol s'enfonsa deixant l'horitzó cobert de muntanyes blaves. La marinada aleteja al cim dels arbres, i en retornar a casa ambdós van callats.

Passen ràpides les hores de la nit, tan poques! i aviat comença un altre dia. Un dia que no essent el mateix, és igual sempre, car el pou del treball aplaca els pensaments i les inquietuds de tota una raça concebuda, nascuda i criada amb la preocupació d'arrencar a la terra, a força de puny, el pa justet de cada dia.

Aquesta era la comarca on jo vaig néixer.

Anys més tard, ja no em semblava tot tan natural, i encara que de geni pacífic i callat, també sentia que a voltes em revoltava.

Va arribar l'hora que em vaig cansar de fer el mussol. Els meus germans feien glatir els cors de totes les noies de la rodalia. Ells eren qui duïen el tàlem el dia de Dijous Sant i la bandera per Sant Antoni dels ases; ells engrescaven les disbauxes del Carnaval i ells eren qui trencaven més copes a les taules del cafè. Van xiular en Macià i aplaudiren «El Noi de Sucre», i el dia de l'Orfeó Català, clenxinats i somrients, repartiren rams de flors a les orfeonistes, donant-se-les d'entesos.

Em vaig cansar de sentir la mateixa cantarella.

- Hereuet, tu sí que de menut has estat un home! I que n'ets de seriós i posat!

- Xicot, faràs carrera! Tu, comptant i amuntegant! Així es pugen les parets!

- Ets un home de seny! N'hi hauria d'haver més com tu!

O bé:

- Cinta, pots estar contenta! T'ha sortit un model!

La mare em remugava, i sempre em vaig pensar que no la satisfesia gaire el meu posat de mussol.

Jo d'aquell posat volia desfer-me'n però no sabia com. Què fer? Com tirar? Després de donar-hi mil tombs de coixí, vaig pensar en casar-me.

Però casar-me ja està dit. Apa, cerca noia, parla, mira, tremola i envermelleix davant dels futurs sogres!

Jo no era cap miroia. Era alt i estava sec; els pòmuls em sortien una mica massa, i la pell continuava tenint aquell to d'oliva pansida que feia preguntar-se a la gent si allò era natural o tindria barrejada amb la sang corrent dels cristians un bon raig de sang rifenya. Tenia el viciot d'aixecar les espatlles, ço que, segons els meus germans, em donava aires d'estar a punt de rebre una pallissa. Les mans, sense gràcia i massa grosses, em feien nosa fora del treball, de manera que alguna vegada havia pensat que potser millor m'ho hauria passat sense. Els ulls me'ls comparava jo mateix amb aquell verat que tres dies a la setmana duia el «Calsassa» de Tarragona, cansat de seguir pobles i mercats, i que a l'últim feia cap al nostre poble on era segur que finia la carrera.

No, de pretensions no en tenia, pobre de mi! però, així i tot...

Així i tot vaig triar-me per promesa una noieta més clara que el sol, més polida i enjogassada que un cadellet blanc.

Vaig triar-me!... Això és un dir; la qui va triar-me va ésser ella, car suplia el meu tartamudeig amb la seva veueta fina i dolça. Em feia més bona cara que no em mereixia.

Val més passar per alt la sèrie d'atzagaiades que adornaren el nostre prometatge; deixem córrer les coses que no vaig dir i les que vaig pensar sense badar boca. Ella era una bona noia «i no veia res» amb un somriure comprensiu. Les festes a la tarda ens allunyàvem carretera amunt i collíem pels marges bojacs i semprevives. A l'hivern anàvem al ball, però no ballàvem perquè jo no en sabia; jo li comprava coca i avellanes torrades, però ni que em matessin podia gurlar.

De tant en tant, entràvem a casa; com de costum, a baix estava ple de dones amb les cartes als dits, i a l'entrar nosaltres ja se sabia, hàviem de rebre.

- Apa, noi, te l'has triada maca!

- Tot el que tu tens de negre ella ho té de blanc! Veiam què en sortirà d'aquesta barreja.

Nosaltres, cuitàvem escapolar-nos, vermells com a tomàquets. La mare, que generalment guanyava, s'enriolava al sentir les dones. Estava grassa i vermella, i amb la seva veu forta i una mica ronca dominava quan volia l'aldarull que movien les altres. Que mirant-se-la i coneixent-la no hagués previst què podia esdevenir al posar aquelles dues dones juntes!

Em vaig casar. A casa es varen fer les coses ben fetes; es construïren parets noves, mobles flamants i totes aquelles coses que ens corresponien com a gent adinerada.

El pare encara era viu, però tot el que la mare havia guanyat amb els anys de conservar-se fresca, el pare ho havia perdut. Jo no sé què el corsecava, doncs entre els cinc fills la feina no l'encaparrava; tampoc crec que es fes més del compte amb el caràcter de la mare; feia anys que hi estava acostumat i ni la sentia. El seu remugar el feia adormir allà on fos, i per altra part, la mare amb prou feines el veia. Ell es quedava quietó, quietó, i tan poc lloc ocupava al raconet del foc com al llit de matrimoni; ella era qui ho omplia tot, amb la seva còrpora i amb la seva veu, amb posat i amb esperit.

El pare acollí la jove amb plàcida manyagueria; tot li trobava bé i amb tot s'avenia. Potser era la força del costum o creure que totes les dones eren fetes de la mateixa pasta.

Al cap d'un mes d'ésser a casa, la sogra donà el primer refrany a la jove; al cap de dos, li tancà la primera porta pels nassos; als tres mesos, la jove feia «morros» a la sogra, i al mig any just, res del que la jove feia estava bé, ni res del que deia la sogra era escoltat.

Quan va haver passat un any, els escàndols es sentien del carrer, i a l'any i tres mesos es sentien de la plaça. Primer tothom els escoltava amagat, després fins hi havia públic.

Aquella carona rosada i blanca de la meva dona es tornava tan morada que semblava que li havia d'agafar un treball, sinó perquè amb aquells crits ja es veia que no podia ésser.

Llamps i trons! A casa nostra plovia a dojo. El pare s'arrupia i jo començava a aprendre d'arrupir-me. Com si haguéssim pres un acord, ni l'un ni l'altre ens ficàvem amb els crits... Crideu tant com volgueu, però deixeu-nos! El nostre refugi era el pastador; el pare es tirava al llit dels petits, i jo a la pastera. Com el so d'una tempesta ens arribava l'aldarull, i ambdós ens adormíem. Somiàvem que érem nens i que ens despertàvem a la nit plena de por mentre a fora tremolava la tempesta. Però eren elles que cridaven. I encara criden.

La mare amb els anys no perd la sang; te els colzells vermells i els canells durs, com aquelles bugaderes tipes de fregar. Davanteres, cintura i malucs, tot fa el mateix embalum. Em fa pensar en aquella «Candalla» de quan jo era petit:

- Qui talla!

- Tallo!

- Talleu!

- Ep, tu, no beguis més, que aviat sentiràs els gralls de Can Magí.

Però la mare diu aquestes altres;

- Gata maula! Sempre ho he dit que no te'n pots fiar d'aquestes!

- Porca! Que menjaries amb els plats bruts per no rentar-los!

La jove tampoc s'acovardeix. La cintura feble contra la cintura quadrada; les mans de senyoreta contra els dits de botifarrera; la carona blanca i rosada contra la piga peluda de la galta materna; són els llamps barrejant-se amb els trons i descarregant ambdós la furient pedregada.

Les companyes de la mare riuen a la descarada i es mofen d'ella:

- Ja t'ho dèiem, Cinta, ja t'ho dèiem! Ja els f... fòra, jo! Que n'ets de pebrassa!

Les amigues de la jove, que abans li havien tingut enveja, ara feien veure que li tenien llàstima.

- Quina fura vas arreplegar, noia! Ja se sabia que la Cinta era «de armas tomar». Jo de tu tocaria el dos. El teu home ja et seguiria.

Elles, cosa que no es comprèn, no escoltaven ningú i anaven fent la seva, això és, cridant. Crec que a l'últim hi estaven tan fetes, que s'haurien mort si les haguessin separades.

Encara criden, i segurament continuaran cridant mentre a una de les dues li quedi una espurna d'electricitat a les venes, que li quedarà mentre tingui un alè de vida.

Mentrestant, el pare i jo ens ho passem mig bé al pastador, que ha quedat consagrat com a refugi. Déu vulgui que no se'ls acudeixi venir ací a barallar-se!